

Lehmann, Kurt

Berlijn	01-09-1919
Mauthausen	18-09-1941

De broers Gerd en Kurt Lehmann brachten hun kinderjaren door in Berlijn. Over die eerste periode van hun korte leven is geen enkele bijzonderheid bekend. Met hun ouders vluchtten zij na de machtsovername in 1933 uit Duitsland naar Amsterdam. Het gezin ging in de Euterpestraat wonen, waar Gerhard Lehmann sr. een bonbonmakerij begon,

Lehmann, Gerhard Martin (Gerd)

Berlijn	23-04-1923
Mauthausen	17-10-1941

onder de firmamaam Gerlé. Zijn zoons hadden naast hun schoolwerk de taak hun vader bij het bonbonmaken te helpen. Zij vonden in Nederland een vriendenkring in de voornamelijk door jonge Duitse vluchtelingen gevormde zionistische jeugdorganisatie Maccabi Hataïr, waar Kurt groepsleider was.

Gerd en Kurt waren zachtvaardige jongens met een sterk romantische inslag. Vooral Kurt dweepte met Rilke en schreef ook zelf gedichten. Veel contact had hij met de gelijkgestemde Heini Pintus*, een vluchteling als hijzelf en eveneens lid van Maccabi Hataïr.

De familie Lehmann had het financieel niet gemakkelijk, ondanks het feit dat de naam Gerlé een behoorlijke bekendheid kreeg. Voor een luxe artikel als bonbons hadden zij de tijd echter niet mee.

Het is niet ondenkbaar dat de economische situatie een rol speelde in het besluit van Kurt en Gerd om een andere weg in te slaan en naar het Werkdorp in Wieringen te gaan, toen zij daar een plaats konden krijgen. Wanneer zij daar precies zijn gekomen, is niet meer na te gaan, maar hun verblijf is niet van lange duur geweest. Na de ontruiming van het Werkdorp in maart 1941 keerden zij naar huis terug.

Drie maanden later werden beiden het slachtoffer van de razzia van 11 juni. Via Schoorl werden zij gedeporteerd naar Mauthausen, waar Kurt als eerste omkwam. Hij was 22 jaar. Gerd stierf, 18 jaar oud, een maand na zijn broer.

* Zie H.E.Pintus.

Levij, Salli

Wisch	06-09-1894
Mauthausen	18-10-1941

Salli Levij werd in het tot de gemeente Wisch behorende dorpje Varsseveld geboren als derde van de tien kinderen van veehandelaar Salomon Levij en zijn vrouw Helena Schwarz.

Naar het voorbeeld van zijn vader - en zoals vrijwel alle mannen uit de familie Levij - ging Salli in de veehandel, maar van meet af aan stak hij door zijn gedurfde aanpak en zijn allure ver boven de anderen uit. Het bezorgde hem de bijnaam 'Napoleon'. Al jong verloofde hij zich met Bella Heilbron, de dochter van een Dinxperlose veehandelaar. Hun verlovingstijd werd enigszins overschaduwd door Salli's gezondheidsproblemen. Hij kreeg te kampen met een neurologische aandoening van onbekende

aard. Pas na een rustkuur van een jaar was hij geheel genezen en op 25 februari 1920 konden Salli en Bella trouwen. Zij begonnen hun huwelijk in Dinxperlo, vanwaar zij in maart 1923 verhuisden naar Terborg. Daar werd twee maanden later hun zoon Sallo geboren, in september 1925 gevolgd door dochter Johanna.

Het ging Salli goed. Hij was een harde en onvermoeide werker en hij zag zijn arbeid met succes bekroond. Onder zijn klanten telde hij grote afnemers, zoals de vleesconservenfabriek Zwanenberg in Oss. Hij was een man die autoriteit uitstraalde, en zijn zakelijk inzicht en weloverwogen beleggingen in onroerend goed bezorgden hem in korte tijd ook een behoorlijk vermogen. Bij al zijn rijkdom en gezag bleef hij echter zichzelf, een sober levende, aimabele en goedlachse man.

Voor Salli kwam de eerste rechtstreekse confrontatie met de gevolgen van de bezet-

ting in april 1941, toen de Joodse burgers afstand moesten doen van hun radio's en auto's. De bewaard gebleven registratie vermeldt dat Salli Levij uit Terborg een radio en een Chevrolet de luxe uit 1939 inleverde*. Een half jaar later ging het niet meer alleen om materiële zaken. Salli, die gehoord had

dat er een razzia dreigde en daarom besloot de nachten niet thuis door te brengen, keerde op de fatale ochtend van 8 oktober te vroeg naar huis terug. Samen met zijn neef Benjamin Heilbron**, die 's nachts uit

Doetinchem naar Terborg was gekomen om hem te waarschuwen, werd hij meegenomen. Tien dagen later werd Salli Levij in Mauthausen om het leven gebracht. Hij was 47 jaar.

Zijn vrouw en kinderen doken onder en overleefden de oorlog.

* Bruil Traanboer, p.37.

** Zie B.Heilbron.

Lezer, Arthur Bertie

Assen	02-07-1899
Mauthausen	30-08-1941

Arthur Lezer en zijn drie jaar oudere broer Jozef waren de twee kinderen van Philippus Lezer en zijn vrouw Mietje Engers. Een paar jaar na Arthurs geboorte gaf Philippus Lezer zijn beroep van onderwijzer op voor een functie bij de door een familielid gedreven textielfirma Gomperts en Lezer. Het gezin verhuisde van Assen naar de Amsterdamse Gysbrecht van Aemstelstraat. Jozef en Arthur gingen beiden naar de Derde 5-jarige H.B.S. op de Mauritskade, maar geen van de twee voltooide zijn schoolopleiding. Philippus Lezer nam zijn zoons na een paar jaar van school af omdat zij naar zijn mening te ongedisciplineerd, te "wild", waren en hij daarom vond dat het tijd was dat zij gingen werken.

Jozef kwam bij zijn vader in de zaak, die inmiddels was uitgebreid met de vertegenwoordiging van het Keulse bedrijf Radium Gummiwerke; Arthur kreeg door bemiddeling van zijn tante Rosa een baan bij de puissant rijke zakenman Maurits Roselaar in de Sarpathistraat, bij wie zijn tante huisdame was.

Hij begon als duvelstoejager, maar de spirituele, intelligente jongeman kreeg in de loop van de tijd belangrijker en verantwoordelijker taken, en uiteindelijk droeg Roselaar hem het beheer op over zijn glasfabriek in het nabij Dresden gelegen Schmölln. Behalve de fabriek beheerde Arthur ook de bijbehorende Glasshüttengärtnerlei, waar zowel groente en fruit als bloemen werden gekweekt. Hij deed dat met veel ambitie en had vooral succes met het kweken van fre-

sia's, over de veredeling waarvan hij enkele malen in Duitse vakbladen publiceerde. Arthur kwam regelmatig uit Duitsland over naar Amsterdam. Hij had een hechte band met zijn ouders en met het naast hen wonende gezin van zijn broer. Jozef en hij hadden dezelfde liefhebberijen; zij speelden beiden viool, waren beiden enthousiaste amateur-fotografen, en plachten samen te schaken. Jozefs twee kinderen adoreerden hun warmvoelende, levenslustige oom, die voor hen als een tweede vader was. In Schmölln had Arthur kamers in een villa die bewoond werd door een moeder met twee dochters. Met een van deze meisjes was hij verloofd toen hij in 1938 door toedoen van de burgemeester van Schmölln - een voormalige, ontslagen werknemer van de fabriek - uit Duitsland verjaagd werd. Terug in Amsterdam had hij veel contact met Duitse vrienden en bekenden die na de machtsvername door de nationaal-socialisten waren uitgeweken en voor wie hij, zo-

lang hij nog zelf in Duitsland woonde, regelmatig en met gevaar voor eigen veiligheid achtergelaten bezittingen naar Nederland had meegenomen.

Het was een periode waarin er in Nederland voor Arthur weinig perspectieven waren, en hij greep dan ook graag de mogelijkheid aan die Maurits Roselaar hem bood om naar Liberia te emigreren, waar hij een functie zou krijgen bij het Holland Syndicaat in Monrovia. Hij schafte zijn tropenuitrusting aan en maakte plannen om vóór zijn vertrek te trouwen.

Het uitbreken van de oorlog verijdelde alle voornemens. Arthur Lezer ging niet naar Liberia en evenmin maakte hij gebruik van de gelegenheid die hij in de meidagen van 1940 had om via IJmuiden naar Engeland te ontkomen, omdat hij op dat moment zijn ouders niet in de steek wilde laten.

Op 11 juni 1941 kwamen in de Gysbrecht van Aemstelstraat twee rechercheurs naar hem vragen; zij troffen hem echter niet thuis. Zijn ouders, die wisten waar hij te bereiken was, belden hem op. Het werd hem fataal.

Tweemaal werd van Arthur uit Mauthausen een brief ontvangen. In de eerste wist hij in code te zeggen "In Godsnaam help", in de tweede brief stond "Levensgevaar minder, maar hulp erg nodig". Zijn broer schakelde een advocaat in Linz in, maar het was een vergeefse poging. Arthur Lezer werd in Mauthausen om het leven gebracht. Hij was 42 jaar.

Op 9 April 1943 werden zijn ouders vermoord in Sobibor. Zijn broer overleefde met zijn gezin ondergedoken de oorlog.